

OP DE GOLVEN VAN DE VRIJE ZEE

acht opstellen over
Mare liberum van Hugo de Groot

redactie
Jacob Giltaij, Guus van Nijsterik, Jet Nijkamp

onder auspiciën van de afdeling Algemene Rechtsleer
van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid
van de Universiteit van Amsterdam

AMSTERDAM MMXXI

WOORD VOORAF

Precies 400 jaar geleden ontsnapte Hugo de Groot verstoppt in een boekenkist uit Slot Loevestein. Op het moment van zijn spectaculaire ontsnapping was De Groot al de bekendste rechtsgeleerde van ons land, vooral vanwege zijn boekje *De vrije zee (Mare liberum)* dat in 1609 was verschenen. Hij verdedigde daarin het recht van de Nederlanders om handel te drijven in Oost-Indië. Zo ontwikkelde hij zijn idee van de vrije zee, die geen natie zich kon toe-eigenen, omdat zij de volkeren met elkaar verbond – een idee dat tot op de dag van vandaag wordt beschouwd als een van de belangrijkste principes van het internationale recht.

Deze bundel bevat een selectie van essays die studenten van de Universiteit van Amsterdam in het afgelopen jaar hebben geschreven over De Groots *De vrije zee* in het kader van het tweedejaars vak Europese rechtsgeschiedenis. De opdracht was om deze bron te duiden in zijn historische context en uit te leggen wat het belang daarvan is geweest voor de rechtsgeschiedenis en het denken over recht. De studenten hadden de keuze uit vier thema's: De Groots visie op vrijheid, eigendom, oorlogsrecht en kolonialisme.

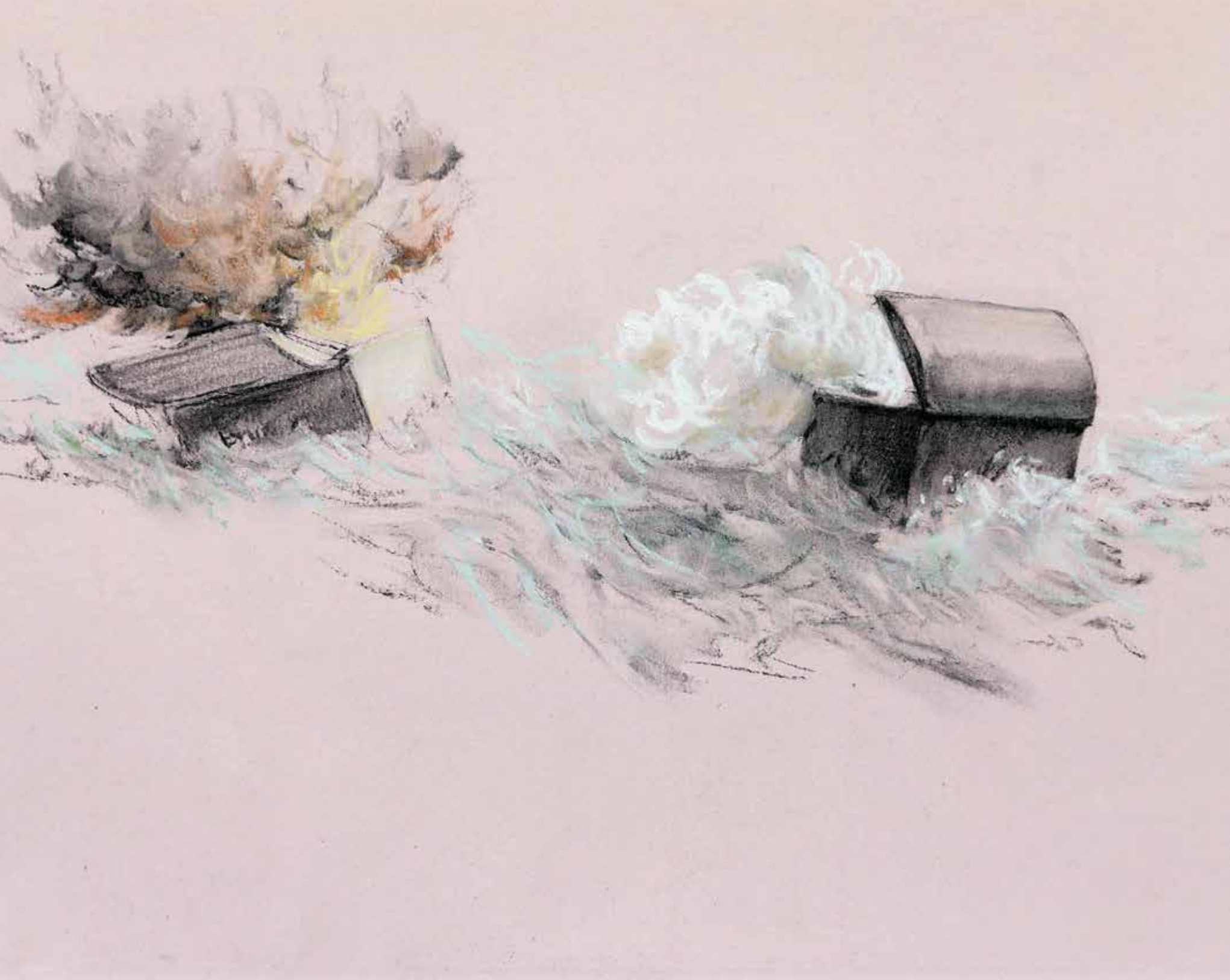
Dit laatste thema verdient enige toelichting. In de afgelopen jaren is het beeld van De Groot aan het veranderen. Waar hij voorheen vooral werd gezien als pleitbezorger van het internationale recht, is er in toenemende mate ook aandacht voor zijn rol als verdediger van het kolonialisme. Zo schreef De Groot *De vrije zee* in opdracht van de Verenigde Oost-Indië Compagnie (VOC) en zou hij ook tijdens zijn latere loopbaan het beleid van de VOC blijven verdedigen. In deze bundel worden beide kanten van De Groot belicht: zijn belang voor de ontwikkeling van het internationale recht én zijn bijdrage aan het kolonialisme.

In het afgelopen jaar werd het vak Europese rechtsgeschiedenis in verband met corona online gegeven. Voor studenten was dit geen gemakkelijke periode, omdat zij het contact met hun studiegenoten op de campus moesten missen. Uit deze bundel blijkt dat zij er desondanks in zijn geslaagd om boeiende en sprankelende essays te schrijven, die laten zien dat De Groots werk voor iedere generatie een nieuwe actualiteit en betekenis heeft.

Marc de Wilde

december 2021

WOORD VOORAF	5
I VRIJHEID	8
GROTIUS ALS SCHAKELFIGUUR <i>Eva Callenbach</i>	11
Hugo de Groot als verbindende schakel tussen het traditionele christelijke internationale recht en de natuurrechtelijke idee van een vrije zee	
OVER DE VRIJHEID VAN INDIVIDUEN EN VOLKEREN <i>Lex Mandos</i>	19
II EIGENDOM	26
VAN <i>MARE LIBERUM</i> TOT <i>COMMON HERITAGE OF MANKIND</i> <i>Yasha Holtuin</i>	29
ontwikkelingen in het denken over gemeenschappelijk bezit	
DE OORSPRONG VAN EIGENDOM <i>Hugo Wijn</i>	37
een vergelijking tussen de ideeën van Hugo de Groot en Jean-Jacques Rousseau	
III OORLOG	44
HOE EEN PAUS VOOR VERDELING ZORGDE <i>Carmen van Assema</i>	47
Hugo de Groot en Francisco de Vitoria over de theologische grondslag van de vrije handel	
IV KOLONIALISME	54
RECHTVAARDIGING VAN HET BANDA-BLOEDBAD <i>Tjia Tjia Lou</i>	57
Grotius' visie op slavernij	
KNEEP DE VOC DE BANDANEZEN UIT? <i>Shahram Malouki</i>	65
De geldigheid van de handelscontracten aan de hand van Hugo de Groots contracttheorie	
CANCELCULTUUR OF CONSEQUENTIES? <i>Jessica Udeh</i>	75
Nederlands kolonialisme en het standbeeld van Hugo de Groot	
AUTEURSBSCHRJVINGEN	83
COLOFON	84

III OORLOG

Carmen van Assema

HOE EEN PAUS VOOR VERDELING ZORGDE

HUGO DE GROOT EN FRANCISCO DE VITORIA OVER DE THEOLOGISCHE GRONDSLAG VAN DE VRIJE HANDEL

INLEIDING

Mare liberum. Dat is de titel van het boekje dat in 1609 gepubliceerd werd.¹ Hugo de Groot (1583-1645) is de schrijver van dit stuk.² Zoals de titel *Mare liberum*, oftewel 'De vrije zee', al aangeeft, bepleit De Groot in dit boekje het bestaan van een natuurrecht van vrije toegang tot de zee en handel.³

Dit recht legt hij ten grondslag aan zijn betoog, geschreven op verzoek van de VOC, om de kaping van een Portugees schip in de Indische Oceaan te rechtvaardigen.⁴ Hij verwerpt daarbij een aantal rechtsgronden waarmee de Portugezen zich het recht op scheepvaart en handel voorbehielden. Eén daarvan is de verdeling van de wereld-zeeën tussen Spanje en Portugal in 1493 door paus Alexander VI.⁵

De Spanjaard Francisco de Vitoria gebruikt deze rechtsgrond ook, maar dan om de Spaanse veroveringen in de Nieuwe Wereld te rechtvaardigen.⁶ De Groot baseert zich mede op de bevindingen van Vitoria, maar anders dan Vitoria verwerpt hij de pauselijke schenking juist.⁷ Toch komen beiden tot dezelfde conclusie: onrecht rechtvaardigt oorlog.⁸

In dit essay zal ik onderzoeken in hoeverre Hugo de Groot de theologische onderbouwing van Francisco de Vitoria gebruikte voor zijn conclusie over een rechtmatige grond voor oorlog. Eerst zal ik

¹ Porras 2006, p. 747.

² Thumfart 2009, p. 67-68.

³ De Groot (1609) 2009, H. I, p. 101 (zeevaart); H. VIII, p. 175 (handel).

⁴ Thumfart 2009, p. 71.

⁵ De Groot (1609) 2009, H. VI; H. X; Thumfart 2009, p. 72.

⁶ Porras 2006, p. 771; De Vitoria (1593) 1932, H. III, p. 89-93.

⁷ De Groot (1609) 2009, H. VI, p. 155; H. X, p. 183; De Vitoria (1539) 1932, H. III, p. 90.

⁸ De Groot (1609) 2009, H. XIII, p. 201; De Vitoria (1539) 1932, H. III, p. 91.

COLOFON

OP DE GOLVEN VAN DE VRIJE ZEE

acht opstellen over
Mare liberum van Hugo de Groot

Onder redactie van *Jacob Giltaij*, *Guus van Nifterik* en *Jet Nijkamp*, die ook de tekeningen maakte, is dit boekje geproduceerd onder auspiciën van de afdeling Algemene Rechtsleer van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

© *teksten* bij de diverse auteurs als genoemd

© *illustraties* Jet Nijkamp

letter Dolly

papier Munken Lynx

boekverzorging Arthur Dijkstra

productie uitgeverij Tienstuks

ISBN 978 90 8860 179 8

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM
Faculteit der Rechtsgeleerdheid